

NA PAŽAISKIME, KAD... (AGNĖ ŽAGRAKALYTĖ. *VISA TIESA APIE ALISĄ MELER*, 2008)

Agnė Žagrakalytė. *Visa tiesa apie Alisą Meler*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2008. – 150 p.

Naujas Agnės Žagrakalytės poezijos rinkinys pasirodė praėjus penkeriems metams po itin sėkmingo ir Poetinio Druskininkų rudens premiją autorei pelniusio debiuto – eilėraščių knygos *Išteku*. Anuomet skaitytojus sužavėjusi autoironija, šmaikštus ir nestandartiškas požiūris į save bei supantį pasaulį išliko ir vienu ryškiausių naujo šios poetės rinkinio bruožu. Kita vertus, juntama poetinės kalbos, temų, motyvų kaita: prigeso juslingumas, erotizmas, išryškėjo polinkis į anekdotą, siužetiškumas. Šiųmetė knyga yra dvilypė, tarsi sudurstyta iš dviejų skirtingo pluošto audinių. Vienas jų – eilėraščiai, kitas – prozos fragmentų ciklas. Pastaruosius tekstus kiek anksčiau autorė publikavo *Šiaurės Atėnuose* ir tąsyk pavadino juos iliustracijomis eilėraščių knygai *Visa tiesa apie Alisą Meler*. Nuo šios knygos dalies norėčiau ir pradėti, nes čia slypi atsakymas į rinkinio pavadinimą, o galbūt ir patį knygos sumanymą. Pagrindinis visų minėtų prozos tekstų personažas, vienijanti ašis – Alisa.

„Išėjo Alisa į mišką...“ – pirmasis šio ciklo fragmentas pradedamas standartine pasakos formule, žadančia nepaprastus, dažnai stebuklingus įvykius. Skaitant tolimesnes Alisos ciklo dalis, skaitytojo sąmonė netruks A. Žagrakalytės sukurtą personažą susieti su literatūrinėmis Lewiso Carollio (Liuso Kerolio) pasakomis „Alisa Stebuklų šalyje“ ir „Alisa veidrodžio karalystėje“. Su garsiuoju XIX a. britų literatūros šedevru A. Žagrakalytės tekstus sieja ne tik pagrindinės herojės vardas: visi personažai čia gerokai kvaištelėję, pavienės istorijos nebaigtos ir niekur neveda, o tarp jų įsiterpia nieko bendra su papasakota situacija neturintys eilėraščiai. Tačiau tai tėra pirmiausia į akis krintantys panašumai. Jeigu reikėtų trumpai nusakyti pagrindinį L. Carollio Alisos bruožą, tai, be abejo, būtų troškimas žaisti. Kaip tik jis pavilioja Alisą sekti paskui Baltąjį Triušį ir nuveda kitapus veidrodžio. Mėgstamiausia savo fraze „žaiskime, kad...“ ji tiesiog persekioja namiškius. Žinoma, tai ne tik šio literatūrinio personažo, bet apskritai vaiko psichologijos bruožas ar veikiau jo gyvenimo būdas. Šis troškimas žaisti susieja L. Carollio ir A. Žagrakalytės Alisas. Svarbu pabrėžti Alisos personažo ir pačios poetės „giminystę“. Ir nors rašytojai labiau už viską nemėgsta būti tapatinami su savo personažais, A. Žagrakalytės kūryba (tiek poezija, tiek

eseistika) yra labai autobiografiška. Viename pokalbių (www.lrytas.lt, 2008 10 20) poetė prisipažįsta, kad jai sunkiai besiseka išlaikyti distanciją tarp savojo asmens ir susikurto Alisos personažo. Tad kalbėdami apie A. Žagrakalytės personažo žaidybiškumą kartu kalbame ir apie autorės polinkį žaisti. „Alisos stebuklų šalyje“ keistenybes autorius pagrindė sapno logika. Tačiau A. Žagrakalytė ketvirtajame knygos viršelyje prisipažįsta, kad jokios logikos jos kūryboje nėra ir būti negali, kad visa, ką mes čia skaitome, tėra smagus žaidimas: „Pasiusčiau, jeigu nežaisčiau.“ Ir išties – tai kūryba iš pasiutimo, iš noro dūkti, iš noro, kad kas nors vyktų, kas nors keistų ir gražintų nuobodžią kasdienybę: „Noriu, kad būtų, komiksiškai spalvotai ir stambiašriftiškai, bizūniškai čaižiai ir švelniai, kilpiškais kūliais kad būtų, na kad būtų, kad tik kas nors sumautai būtų“ (p. 86). Tai pastanga nusverti gyvenimo svarstyklės vyno, poezijos, šokio, muzikos ir svaigulio pusėn, kad ne tokia sunki būtų antroji, A. Žagrakalytės Alisos taip nemėgstama, pareigų, bukinančios buities, prastos prozos ir bejėgiškumo lėkštelė (p. 42).

Pamenate, kai L. Carrollio personažo Alisos sesuo atsisakė žaisti „karalius ir karalienes“, nes tai esą nelogiška: juk jos tesančios dviese. Alisa tuomet pasiūlė: „Na, tai tu būk viena iš jų, o aš – kas liko!“ Tokia pat vaikiška žaidimo logika vadovaujasi ir A. Žagrakalytė, jos pačios žodžiais tariant, „pati sau Snieguolė, pati sau nykštukai“ (p. 141). Puikiajame esė „Mama poetė“ (kuris pranešimo forma buvo paskelbtas Jurbarkė vykusiame tarptautiniame šiuolaikinės literatūros forume „Šiaurės vasara“) A. Žagrakalytė rašo: „Mama, poetė ir dar emigrantė, draugai tik internete, – taip galima ir pasiust. Kad nepasiusčiau, išsigalvojau draugų...“ Taip veikiausiai ir atsirado komiški naujo rinkinio personažai – lapė, grybautojai, dviračių vagys.

Bet gana apie prozą, pereikime prie eilėraščių. Rinkinys pradėdamas vienu įsimintiniausių knygos tekstų, kurio pavadinimas toks ilgas ir poetiškas, kad ir pats pretenduoja į savarankiško eilėraščio statusą: „Stebiu jas stebinčias ir bijau įeiti į namą, kad laiptinė, moteris skirianti, į mane neliuokteltų ir manyje nesusijungtų“ (p. 5). Tai skamba gana miglotai, ypač frazės pabaiga. Mano nuomone, poetė čia sąmoningai sužaidžia su skaitytoju, praleisdama įvardį „jos“. Tad pavadinimas galėtų skambėti taip: „[...] bijau [...], kad laiptinė, moteris skirianti, į mane neliuokteltų ir [jos, t. y. moterys] manyje nesusijungtų.“ Toks knaisiojimasis galėtų pasirodyti smulkmeniškas ar net niekinis, tačiau jis leidžia geriau suprasti eilėraštį, kurį būčiau linkusi laikyti programiniu. Noriu akcentuoti pagrindinę „siužetinę“ liniją: eilėraščio kalbančioji artėja daugiabučio link ir stebi dvi pro langą žvelgiančias moterų figūras. Viena tų moterų jau pagyvenusi, kita dar jauna, tačiau abi jos tarsi „perdegusios“:

čirškia moterys kaip urvuose įsirausios

*kregždės
džeržgia pastatas it muzikinė dėžutė
išklerusiu užraktu
gali tik nuspėti pro angą iščiuoždavus
grakščią šokėjų porelę
surūdijo jų sąnariai sušiurkštino
pamuilės riešus ir išbluko akių emalė*

(p. 6)

Priešpriešą šiam išklerusiam moters būties mechanizmui (nedarnų muzikinės dėžutės džeržgesį papildo klaksintys skalbinių spaustukai, čėžančios šluotelės ir kiti buities garsai) sukuria melodingais etiudais srūvantis kalbančiosios gyvenimas:

*laiptų klavišais takšnoju ir srūva
etiudai gyvenimo mano nevykę
sunkūs kaimyninių durų viršeliai
mano melodijos tyko.*

(p. 9)

Baimė, kuria pradedamas tekstas, ir grėsmė, kuria jis užbaigiamas, sietini su tuo „išblukusiu“, buities rutinos, pavydo ir nuobodulio užnuodytu moters gyvenimu. Geriausias priešnuodis – žaidimas, o kūryba poetei kaip tik ir yra toks žaidimas. Tad čia ir vėl grįžtame prie Alisos kaip poetės sielos antrininkės:

*mus skiria tik
knygos viršelis, tik veidrodžio
stiklas, mieloji*

(„Alisai, penktadienio narcizei“, p. 145)

A. Žagrakalytė kuria situacijas, kuriose kviečiamas dalyvauti, žaisti ir skaitytojas. Kaip ir L. Carollio pasakoje, jis gundomas peržengti tikrovę ir vaizduotę skiriančią veidrodžio stiklą, pasinerti į išmonės pasaulį, kur nėra nieko neįmanomo. Iš tiesų tai yra bet kokios meninės komunikacijos sąlyga, tačiau A. Žagrakalytė savojo žaidimo taisykles dėsto itin atvirai, sakytume, vaikiška maniera. Jau minėtais Alisos žodžiais ji kreipiasi į skaitytoją:

*Ey, hey, na pažaiskim –
kad likimas tokia tik pakuotė –
jei mažas pigus esi – pagaminę
pakuoja, hey! – įvynioja į
jau išspręsto kryžiažodžio lapą*

(„Ey hey!“, p. 24)

Kitas poetės žaidimo su skaitytoju pavyzdys – eilėraštis „muzika kaip ir siela“ (p. 37), kuriame pateikiami du galimi kūrinio pabaigos variantai, o skaitytojas laisvas pasirinkti jam labiau patinkantį.

Knygos pavadinimu žadama atskleisti visą tiesą apie Alisą Meler. Tačiau ketvirtajame viršelyje autorė prisipažįsta, kad „nėra tokios Alisos Meler. Tad nėra ir jokios tiesos“. Esama tik poetės susikurto žaidimų pasaulio, kuriame „viskas rodos sumalta, bet viskas taip ir vyksta. / Kuo graudžiau, tuo juokingiau, ir atvirkščiai“. Rinkinyje skleidžiasi nepaprastai marga šiandieninė daugiakultūrė, vizualizuota ir virtualizuota tikrovė: šmėžuoja Briuselio kavinės vaizdai, egzotiškų gatvės praeivių portretai, naktinio šokių klubo atšvaitai ir laikinų chna tatuiruočių meistrė. Čia pat randame kraitinio bobutės rankšluosčio raštus, taip pat tuodu, kurie įsirašo į patį eilėraščio vyksmą, nutraukdami jį savuoju „kakaaavos!“ ir, kad būtų tvirčiau – „noriu syysiu!“ (p. 116). Į šį margaspalvį poezijos skiautinį, atsivertęs naują eilėraščių rinkinį, gali žvilgtelėti ir skaitytojas. Žaismingą knygos nuotaiką kuria ir smagios, A. Žagrakalytės tekstams puikiai darančios, Mortos Griškevičiūtės iliustracijos.